

"TÜRKİYE'DE ESKİ ESER KAÇAKÇILIĞI, TAHRİBİ VE KORUNMASI SEMPOZYUMU" HAKKINDA

Rüçhan ARIK

Bu sempozyum, bilim adamlarından mülkî idarelere ve Müze teşkilâtına kadar, bu çok önemli konularla ilgili herkesi biraraya getirmeyi ve bilimsel çerçeve içinde sorunları ele almayı amaçlayan ilk toplantıdır.

Türkiye'nin dış tanıtımını başarıp turizmi geliştirmek ve *döviz* gelirimizi çoğaltmak istediğimizde de; dünya kamuoyunda Türkiye'ye prestij ve sempati sağlamak için de, hep "UYGARLIKLAR ÜLKESİ TÜRKİYE" ve benzeri sloganlara başvuruyor; bu ana fikri işleyen sergiler hazırlıyoruz. Bu yolla sağladığımız propaganda ve itibarın da, Turizm'den elde ettiğimiz paranın da, başka alanlarda kazandıklarımızdan daha yüksek olduğu 'yetkililerce öne sürülmektedir.

Bu "canahcı" değer ve önemdeki varlıklarımızın durumu ve toplum olarak bizim onlara gösterdiğimiz ilgi ise; hiç de bu söylediklerimizle orantılı değildir.

BATILILAR bizi geride bırakıp dünyada üstünlüklerini kabul ettirdikten sonra, tüm bilimlerde ve kültür dallarında olduğu gibi, Arkeoloji, Etnografya ve Sanat Tarihinde, Müzecilikte, büyük gelişmeler ortaya koydular. Yalnız kendi ülkelerindeki kültür ve sanat varlıklarına sahip çıkmakla yetinmediler tüm dünyanın, özellikle DOĞU'mın göz kamaştırıcı zenginliklerine de el attılar.

Geçen yüzyıldan beri bizim topraklarımızdan da paha biçilmez hazineler yağmalandı, öyle ki, koca binaları, anıtları, mihrapları söküp götürdüler, -müzelerinde sergiye koydular!

Bugün artık yurdumuzdan "bina çalan, mihrap kaçırın" (!) pek yok..; Fakat eski eser kaçakçılığı devam ediyor...

Gerek antik çağlarda, gerek ortaçağ'da, Türk İslâm döneminde yapılmış; bu toprakların karakterini, çehresini, toplumumuzun kişiliğini

yansıtıp belirleyen sanat eserlerinin en görkemli örnekleri, Batının ünlü müzelerindedir.

Dillere destan îznik çinilerimizin, antik heykel ve seramiklerin en değerli örnekleri, en ünlü Minyatürlü yazmalar bugün ülkemizden çok dış müzelerde ve koleksiyonlardadır!

Bu yetmiyormuş gibi bugün hâlâ, eski evlerimizi, eski şehir dokularımızı yıkıp yerine beton yığınları doldurmak; gelecek için hayat rezervlerimiz olan kıyı, bahçe ne varsa hepsini otel-motel-taverna ile doldurmak istiyoruz...

Yeni bir yol yapmak, meydan düzenlemek istesek, bir tarihî hamam, bir han, bir sebil yıkmadan bunu gerçekleştiremezmiş gibi, tüm hıncımızla eski eserlere saldırıyoruz.

Hattâ, anıtsal yapılarımızı korumak ve restore etmek amacıyla giriştiğimiz faaliyetler sırasında ve sonunda pek çok yadigârın karakterini kaybettiriyor, tarihi adetâ imha ediyoruz.

Eski esere zarar verme konularını inceleyenler, bu eylemlerin bilinçli ve bilinçsiz olanlarını tartışmaktadırlar...

Sözgelişi, hayır yapıyoruz diye bir caminin, güzelim tarihi dekorasyonu üzerine çirkin bir yeşil boya sıvayabib'yor insanlarımız! Mihrabın en güzel yerine, kitabesine bir floresan lâmbası, bir hoperlor çivileyebiliyorlar... Görkemli tarihî halıları toptancı yerlilere veya turist/kaçakçı kırması yabancılara satıp, yerine âdî makina halısı koyabiliyorlar...

Biraz daha cahil ve pasifçe bir örnek var: Köylülerimiz tarlayı sürerken koca bir höyüğü yok edip geçiyor... Ahır yapıyorum diye; oğluma ev yapıyorum diye kalelerin, kervansarayların taşlarını sökmek de bilinçsizliğin en zararlı örnekleridir.

İster câhil, ister okumuş, bir kısım insanların değerli olduğunu, yasalarca yasaklandığını bile bile, gizli kazı yaparak veya bulunduğu yerden gizlice alarak eski eserleri satması, satmak için kaçırması gibi eylemler de bilinçli, ve o ölçüde de haince davranışlardır.

Bu olayları, "arz-talep kanunu" gibi basit kazanç düşünceleriyle değerlendirmek hafiflik olur.

Bir kere şu yanlışa saplanmaktan vazgeçmeliyiz: Eski eseri korumak, ticarete, para kazanmaya engeldir sanılıyor... Aynı şekilde, modern imar ve şehircilik faaliyetine de köstek oluyormuş gibi gösteriliyor...

Bunun asla böyle olmadığını tam aksi olduğunu ileri ülkelerdeki sayısız örnekler göstermektedir.

Bizim el sanatı eserlerimizi, özellikle tarihî değeri olan etnografik varlıklarımızı, daha çok kâr ederek turistlere satmak için kesip biçmek yoluyla tahrib ediyoruz; her halde akıllıca ve uzun vadeli bir ticaret yolu değil; kısa görüşlü ve cahilce bir vurgun arayışıdır.

Bu bilinçsizlik, kısa ve dar görüşlülük, eğitim eksikliği ve yanlışlığının sonucudur. Bütün insanlarımızı, çağdaş bir toplumun, kültür ve sanatın, tarihi eserin önemini, anlamını kavramış aydın birer ferdi hâline getirmek amacıyla, genel bir eğitimden geçirmeliyiz. Bunun yanısıra, eski eser koruma, onarım değerlendirme konularında karar ve uygulama yetkisi kazandırılacak elemanlar için özel eğitim programları da düzenlemeliyiz.

Böyle bir eğitim gelişip yaygınlaşmadan; gerekli uygulamacı ve danışman uzmanlar yetişip yurt çapında fonksiyon kazanmadan, yerel idareleri, eski eser kullanımında yetkili kılmak, onlara takdir yetkisi vermek büyük hatâ olur.

Öyle sanıyorum ki temel sorun, bu alanda Devlet, toplum ve birey olarak ciddî niyetli, gerçekten istekli ve azimli olup olmadığımızda yatıyor. Bir devlet düşünebiliyor musunuz ki, yurt dışına kaçırılmış eski eserlerini geri alabilmek için çok ağır külfetleri üstleniyor; ama öte yandan yeni kaçaklara, yeni tahrip ve zararlara uğruyor...

Bütün bu ve benzeri sorunları, yönetici, müzeci, bilim adamı ilgililerin topluluğu, bu sempozyumda inceleyip irdelenecek, tartışıp değerlendirecektir.

Bu çok gecikmiş ilk adimin, bilim çatısı altında bir birlik, olaya el koyma, kötü gelişmelere dur deme yönünde bir kararlılık ve tavır alışla sonuçlanması en büyük dileğimiz ve umudumuzdur.